

COVID-19'UN ECZACILARIN GÜNDELİK HAYAT PRATİKLERİNE YANSIMASI

Çiğdem YEL*

ÖZ

Çin'in Wuhan kentinde 2019'un sonunda ortaya çıkan ve tüm dünyaya yayılan Covid-19 pandemi süreci yalnızca hastaları değil, aynı zamanda toplumda sağlık, eğitim, ekonomi gibi kurumları da etkilemektedir. Çalışmanın kapsamında, bu süreçten etkilenen ve önemli bir sağlık kuruluşu olarak hizmet veren eczacılar yer almaktadır. Araştırmada, Covid-19 pandemisinin eczacıların gündelik yaşamlarında yarattığı sorunların neler olduğunu, gündelik hayatlarına nasıl yansıdığını anlamak amaçlanmıştır. Kuramsal çerçevede, bireylerin içinde buldukları kriz anlarının, çatışmaların ve çelişkilerin irdelenmesinde önemli imkanlar sunan gündelik yaşam teorisinden yararlanılmıştır. Veriler, nitel yöntem deseni kapsamında görüşme tekniği kullanılarak, Sivas il merkezinde bulunan on beş eczacıdan elde edilmiştir ve temellendirilmiş kuram tasarımına göre açık, eksenel ve seçici kodlama yaparak analiz edilmiştir. Açık kodlamada tüm bulgular küçük, alt kategorilere ayrılmıştır. Eksenel kodlamada, açık kodlamada elde edilen kategoriler yeniden düzenlenmiştir. Son aşama olan seçici kodlamada ise çekirdek kavram olarak "danışmanlık" kavramına ulaşılmıştır. Seçici kodlama aşamasında metafor olarak, bir takım oyunu olan futbol, sağlık alanı için düşünülmüştür. Eczacılar ise, bu takımda kalecileri simgeleyerek takımı korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19 Pandemisi, Eczacılar, Gündelik Hayat Sosyolojisi, Temellendirilmiş Kuram.

REFLECTION of COVID-19 in PHARMACISTS' DAILY LIFE PRACTICES

ABSTRACT

The Covid-19 pandemic process, which emerged in Wuhan, China at the end of 2019 and spread all over the world, affects not only patients, but also institutions such as health, education and economy in the society. Within the scope of the study, pharmacy employees who are affected by this process and serve as an important health institution are included. In the research, it is aimed to understand what the problems caused by the Covid-19 pandemic in the daily lives of pharmacy workers are and how they are reflected in their daily lives. In the theoretical framework, it was used the theory of everyday life, which offers important opportunities in examining the moments of crisis, conflicts and contradictions of individuals are in. The data were obtained from fifteen pharmacists in Sivas city center using the interview technique within the scope of the qualitative method design and were analyzed by making open, axial and selective coding according to the grounded theory methodology. In open coding, all findings were exhibited and separated small, subcategories. In axial coding, the categories obtained from open coding were rearranged. In the last stage, selective coding, the core concept of "consulting" has been reached. Football which is a team game is thought as a metaphor for health at the stage of selective code. According to this methapor pharmacits protect the team by symblozing goalkeeper in this team.

Keywords: Covid-19 Pandemic, Pharmacists, Daily Life Sociology, Grounded Theory.

Atf: YEL, Ç. (2022). "Covid-19'un Eczacıların Gündelik Hayat Pratiklerine Yansıması", *HABITUS Toplum Bilim Dergisi*, (3), 275-296.

Citation: YEL, Ç. (2022). "Reflection of Covid-19 In Pharmacists' Daily Life Practices", *HABITUS Journal of Sociology*, (3), 275-296.

Başvuru / Received: 31 Ocak 2022 / 31 January 2022

Kabul / Accepted: 11 Şubat 2022 / 11 February 2022

Araştırma Makalesi / Research Article.

EXTENDED SUMMARY

Health and disease have been concepts that are considered together. The state of being healthy is of course desirable for both individuals and societies. However, diseases, especially infectious diseases, have affected societies throughout human history. When communicable

* Arş. Gör. Dr. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. E-mail: cigdemyel@cumhuriyet.edu.tr ORCID Numarası: 0000-0001-8392-5399

diseases spread over a wide geography, it is defined as a pandemic. Various diseases such as plague, cholera, ebola, smallpox, malaria, tuberculosis and flu have created a pandemic effect in societies. Today, the contagious disease that spreads all over the world and has a pandemic effect is Covid-19.

Covid-19 pandemic occurred in China at the end of 2019 and has spread all over the world in a short time. Millions of people have lost their lives due to the Covid-19 pandemic, which still continues to have an impact today. The pandemic in question leads to complaints such as cough, chest pain, shortness of breath, loss of smell and taste, joint pain in people with contact, and its long-term effects are unpredictable. Vaccination efforts are currently underway to combat the Covid-19 pandemic. However, it also remains important to maintain preventive health measures, as it still exists with various mutations.

Undoubtedly, all healthcare professionals make a great sacrifice in protecting public health, and one of them is pharmacists. In this study, the problems that pharmacists, who are one of the important health institutions, encounter with the Covid-19 pandemic in their daily lives, are problematized. In this context, it is aimed to understand how Covid-19 affects the daily lives of pharmacists. Within the scope of the qualitative research method, fifteen pharmacists in Sivas city center were interviewed by using the interview technique.

The obtained data were analyzed according to the grounded theory by performing open, axial and selective coding. Accordingly, pharmacists emphasized that they work more intensely due to pandemic conditions. The pandemic has placed extra responsibilities on pharmacists in our country as well as all over the world. All these data were evaluated in open coding. In the axial coding, the data obtained in the open coding were reviewed and codes such as the effect of the pandemic on the daily life, professional impact and individual impact of pharmacists were reached. In the final stage, selective coding, it has been seen that pharmacists play an important role in protecting public health despite risky conditions. Therefore, the concept of consulting as the core code has been reached. In addition, football was considered as a metaphor for team play in health in selective coding. Pharmacists, on the other hand, are the guardians of public health, and the metaphor of the goalkeeper is used. As a result, just as football is a team game, health is actually teamwork and all healthcare workers are valuable. Since the effects of the pandemic process continue, it is important to make regulations that will cover the safety of all health professionals. Investigating the subject with other studies may contribute to a more detailed discussion of the field.

GİRİŞ

Toplumunu ilgilendiren önemli konulardan ve ayrıca sosyolojinin çalışma alanlarından biri sağlıktır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre sağlık, sadece hastalık veya sakatlığın olmayışı değil; aynı zamanda fiziksel, ruhsal ve sosyal yönlerden tam bir iyilik hali olarak tanımlanmaktadır (WHO 2006). Dünya Sağlık Örgütü'nün bu tanımı dikkate alındığında, sağlığın hastalık durumunun ötesinde çok daha geniş kapsamlı ele alındığı görülmektedir. Sağlık ve hastalık olgusu, birlikte ele alınan kavramlar olagelmıştır. Sağlıklı olma hali tabii ki hem bireyler hem toplumlar açısından istenen durumdur. Bununla birlikte tam bir iyilik halinde olamama durumu, hastalıklar ki özellikle bulaşıcı özellik gösteren hastalık türlerinin yaygınlaşması insanlık tarihi süresince toplumları etkilemiştir. Aslan'ın açıklamalarına göre, bulaşıcı hastalıklar, bir diğer ifadeyle endemiler, virüs, bakteri, riketsia, mantar veya parazit gibi organizmalar tarafından oluşan, hayvandan insana, insandan insana veya havadan, sudan, topraktan insana ve hayvana geçerek yayılabilen hastalıkları ifade eder. Endemilerin bir kıtaya, hatta dünyaya yayılması ve insanlarda, hayvanlarda ölümle sonuçlanabilen etkiler yaratması pandemi olarak tanımlanır (Aslan 2020). Pandemilerin nedenleri arasında savaşlar, nüfus artışı, doğal afetler, iklim değişikliği ve çevre kirliliği, kıtlık, barınma problemi gibi faktörler yer alabilmektedir. Tarih boyunca veba, kolera, ebola, çiçek, sifiliz, sıtma, tüberküloz, grip ve AIDS gibi çeşitli bulaşıcı hastalıklar pandemi etkisi yaratmıştır (Parıldar 2020: 20). Bu salgınlardan bazıları arasında Kara Veba (1347 Veba Salgını), Kolera Salgını (1817), İspanyol Gribi (1914), Hong Kong Gribi (1968) (Bingül vd. 2021); domuz gribi, kuş gribi (Aslan 2020) ve günümüzde etkisini devam ettiren Covid-19 gösterilebilir.

Hastalıklar, salgın hastalıklar, afetler artık çoğu zaman tüm dünya için risk haline gelebilmektedir. Beck (1992), bu risklerin günümüz modern toplumlarında yalnızca bir bölgeye ait kalmadığını, küreselleşme ile geniş alana yayılabilir olduklarına dikkat çekmekte ve tahmin edilemez yönlerinin altını çizmektedir. Günümüzün en önemli risklerinden biri de Covid-19 hastalığıdır. 31 Aralık 2019 tarihinde Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan sorun hakkında DSÖ tarafından nedeni bilinmeyen vakalar şeklinde bilgi verilmiştir ve daha sonra bu yeni virüs Covid-19 olarak adlandırılmıştır. 30 Ocak 2020'de bu durum, DSÖ'nün en yüksek uyarı düzeyinde uluslararası boyutta halk sağlığını tehdit eden acil durumu (WHO Europe 2019) olarak ve 11 Mart 2020'de DSÖ tarafından COVID-19 bir pandemi olarak ilan edilmiştir (WHO 2020). Türkiye'de ilk koronavirüs vakası 11 Mart 2020'de tespit edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı 2020: 11). Pandemiyle mücadelede sağlık alanında çalışan

meslek grupları büyük bir özveri göstermişlerdir. Bu çalışmanın konusunu sağlık alanında önemli meslek gruplarından olan eczacılar oluşturmaktadır.

Eczacılar ilaç temin eden, depolayan, dağıtan, hekimle iş birliği içerisinde ilaç kullanımını yöneten, hastayı eğiten ve toplumda genel ilaç kullanım alışkanlıklarını belirleyen (Toklu 2013: 14-15) sağlık çalışanlarıdır. Eczacılar üstlendikleri işlevlere göre birinci basamak eczacıları, serbest eczacılar, hastane eczacıları, akademik eczacılar ve endüstri eczacıları olarak sınıflanmaktadır (Kokane ve Avhad 2016: 38-39). Eczanelerde Ekonomik ve Finansal Durum Araştırması 2019'a göre, Türkiye'de toplam eczacı sayısı 37.442 şeklindedir ve bunların 26.177'si serbest eczacı olarak çalışmaktadır (Fidan vd. 2019: 13). Bu tablo da serbest eczacıların, tüm eczacılık türleri içinde en yaygın olduğunu göstermektedir. Günümüzde serbest eczacıların rolü medikal işlemler yanında hasta odaklı hizmet verme yönünde değişim göstermektedir (Çalgan 2008: 258). Ayrıca toplum sağlığının korunmasında ücretsiz danışmanlık hizmetleri sunan sağlık merkezleri (Gidman 2011) konumundadır. Hastaların hastalığı yönetmelerine ve komplikasyonları önlemelerine yardımcı olan serbest eczacılar, Covid-19 için salgın bakım yönetiminde kilit konumda olmuştur (Strand vd. 2020: 1-2). Eczacılar dünyanın diğer ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de benzer bir işleve sahip olmuştur. Sağlık Bakanlığı tarafından 2019 yılında "Sağlık Hizmeti Verenlerin Aşamaları" Genelgesi'ne göre 6197 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Kanununda yer alan ücretsiz eczaneler "birincil sağlık hizmeti sunucusu" kapsamına alınmıştır (SGHM 2019). Böylelikle eczaneler, ilaçla tedavi yönetimi ve danışmanlık hizmetlerinin yanında pandemi sürecinin yönetiminde de önemli bir sağlık merkezi olma görevi üstlenmiştir.

Problem ve Amaçlar

Hastalıkların tedavi sürecinin yönetilmesi veya sağlığın korunması süreci, son derece titizlik gerektiren konulardandır. Dolayısıyla sağlık alanında yer alan çalışanlara ve bu kapsamda yer alan eczacılara da bu anlamda büyük sorumluluklar düşmektedir. Sağlık hizmetleri koruyucu sağlık, ayakta tedavi ve yatarak tedavi olmak üzere temel olarak üç kapsamda yürütülmekte olup eczacılar her üç alanda da görev almaktadır (Kocabacak 2011: 96). Eczacılar, zaman zaman reçeteden, hastadan, doktordan dolayı olabileceği gibi, kendilerinden yani eczacılardan dolayı kaynaklanabilen sorunlarla karşılaşabilmektedir (Akıcı 2009: 76-77). Bununla birlikte serbest eczaneler, Kocabacak'ın açıklamalarına göre (2011: 120), sağlık alanında hizmet veren bir kurum olmanın yanında, aynı zamanda özel sektörde yer alan bir işletme konumundadır. Dolayısıyla işletme olma özelliğinden kaynaklı olarak da bazı

sorunlarla karşılaşabilmektedir. Yapılan alan araştırmasına göre, bu sorunların başında finansal sorunlar olduğu ve bunun da eczacı kar düşüklüğü, işletme giderleri, reçeteden kesintiler ve vergiler gibi çeşitli nedenlerden meydana gelebildiği tespit edilmiştir.

Sağlık çalışanlarının gündelik hayatlarında mümkün olduğunca en az hatayla çalışmaları son derece önem taşımaktadır. Bununla birlikte özellikle sağlık sektörünün kendisinde var olan yoğun iş stresi eczacılar üzerinde tükenmişlik sendromuna yol açarak gerek eczacıların hizmet kalitesine gerekse bireysel sağlıklarını etkilemektedir. Tükenmişlik sendromu, çalışma süresi, çalışılan eczane türü ve eczanede faaliyet gösterilen temel etkinlik, vakit darlığı gibi işle ilgili faktörlerden kaynaklanabildiği gibi; yaş, cinsiyet, medeni durum, çocuk sayısı gibi kişisel faktörlerden kaynaklanabilmektedir (Çalgan vd. 2009: 64 ve 70). Bunun yanında Covid-19 gibi tüm dünyayı etkileyen pandemi koşullarında eczacıların en ön safhalarda mücadele etmesi (Hedima vd. 2021; Merks vd. 2021; Bukhari vd. 2020; Goff vd.2020) karşılaştıkları sorunları daha da katlamıştır. Sağlık alanında çalışıyor olmak, zaten başlı başına dikkat gerektirmekte ve alandaki tüm çalışanlara sorumluluk yüklemekte iken, pandemi koşulları gibi riskli bir durum altında bulunmak bu alanda çalışanların iş stresinin artmasına yol açabilmektedir.

Araştırmanın problemi, Covid-19 pandemisinin eczane çalışanlarının gündelik yaşamlarında yarattığı sorunlar olup, söz konusu pandeminin eczane çalışanlarının gündelik hayatlarına nasıl yansıdığını, çalışanların gündelik hayatlarında ne gibi değişimler oluşturduğunu anlamak amaçlanmıştır.

Önem

Covid 19 pandemisinin toplum üzerinde yarattığı etkiler; dezavantajlı gruplar (Birinci ve Bulut 2020), emekliler (Koşar ve Kasapoğlu 2021), 65 yaş üstü bireyler (Şenol ve Taştan 2021), kadın sağlığı (Keten ve Edis 2021) olmak üzere çeşitli yönlerden araştırılmış olup bu çalışmada ise eczacılar üzerine durulmuştur. Eczacılar üzerine yapılan diğer çalışmalarda, eczacıların bilgi, tutum ve izlenimleri (Yılmaz vd. 2020), toplumun maske kullanımında eczacıların eğitici rolü (Özdemir vd. 2020), eczane çalışanlarında oluşan uykusuzluk ve depresyon sorunlarının tespiti (Salcan ve Sarıkaya 2020) ve eczacıların yabancılaşma problemi (Yel ve Kasapoğlu 2021) gibi yönlerden ele alınmıştır.

Bu çalışmada ise, daha ayrıntılı veriler elde etmek amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılarak saha çalışması yürütülmüştür. Covid-19 pandemisinin eczacıların gündelik yaşam

pratiklerine nasıl yansıdığı teori ve pratiğin birlikteliğine dayanarak incelenmesinden hareketle, çalışmanın literatüre katkı oluşturması beklenmektedir.

Yaklaşım ve Yöntem

Gündelik yaşam eylemlerimiz üzerine uzun uzadıya çok düşünmemize gerek kalmayan, neyin doğru neyin yanlış olduğunu genel etik değerlerimize göre karar verdiğimiz, basit bir görünüm sunar. Bununla birlikte doğduğumuz andan itibaren gündelik hayatımızda diğer insanlarla etkileşim halinde olma, pek çok kültürel beklentiyi öğrenmemizi sağlar (Karp vd. 2016: 6-7). Gündelik yaşam gerek bireysel gerekse kolektif bakımdan çok yönlü kapasitelerimizi her gün geliştirdiğimiz ve tamamen bütünleşmiş bireyler haline geldiğimiz yerdir (Gardiner 2000: 2). Gündelik yaşama ilişkin alanın nesneleştirilebilir olduğu ve yapı-fail, makro-mikro gibi tartışmaların ötesine geçip her iki yönün de çalışmalarda ele alınmanın mümkün olduğu çeşitli çağdaş teorisyenler tarafından yapılan çalışmalarla gösterilmektedir (Esgin ve Çeğin 2018: 11-12).

Gündelik hayat olgusunun gelişimi bir bakıma modern toplumsal yaşamla ilgilidir. Çünkü Lefebvre'ye göre, modern kentsel hayatı farklılaştıran şey, üretken çalışmanın gündelik hayata katılmamasıdır. Örneğin günümüzde bile kırsal faaliyetlerle ilgilenenlerin işlerini evin etrafında yürütmeleri, aile ve diğer ilişkilerini sürdürmeleri bu çevrede gerçekleşmektedir. Modern gündelik hayatta “*bireyselleşme, uzmanlaşma, faaliyet alanlarının birbirinden ayrılması*” neticesinde aile yaşamı, çalışma yaşamı ve boş zaman gibi farklı alanlar ortaya çıkmıştır (2010: 36). Toplumsal hayat pratiklerinde iş hayatı, çalışma karşısında tutumlar; kişinin hayat tecrübeleri, boş zamanını nasıl değerlendirdiği, aile hayatı, kültürel ve politik talepleri ile yakından ilişkilidir (Lefebvre 2010: 93).

Gündelik hayat üzerine çalışmalar yapan bir diğer düşünür de Certeau ise, zamanın geçici anlarının fark edilmesi ve mevcut sistemde çeşitli taktikler geliştirilmesi noktasına odaklanır (Gardiner 2000: 22). De Certau gündelik yaşamda güçler arasında dengenin kurulmasında tarafların serimlediği davranışları strateji ve taktik şeklinde ayırarak yorumlar. Strateji, bir mülkiyet alanı olarak bir mekânın varlığını gerektirir. Bu mekân, bir anlamda ulaşılması istenen amaçlar ve kaçınılacak tehditlerle çevrili *dışardakiler* dünyasıyla iletişimini sağlayan bir merkez konumundadır. Taktikte ise bir mülkiyet durumu söz konusu değildir, ötekinin mekanını kullanmak ve onun dayatmış olduğu kurallara göre kendi oyununu şekillendirmeye çalışmak öne çıkar (de Certau 2009: 112-113).

Alanda yapı-fail, makro-mikro ikiliklerin ötesine geçerek kuram ve pratiği birleştirmeye yönelik çalışmalar gerçekleştiren düşünürlerden biri de Bourdieu'dur. Alan, sermaye ve habitus kavramlarına odaklanır. İlişkisel bakışı gerektiren alan kavramı, farklı iktidar türlerinden oluşan konumlar arasındaki ağı ifade eder. Failler, kurumlar çeşitli faydalar elde etmek için bu alanlara girer. Topluluklarda farklılaşma arttıkça alanlar bağımsızlaşır. Örneğin sanat alanı, din alanı, ekonomik alan, farklı temellere bağlıdır. Failler alandan alana farklılaşan ekonomik, kültürel, toplumsal, simgesel sermayelere sahiptir ve sahip oldukları güç doğrultusunda rekabete dahil olurlar (Bourdieu ve Wacquant 2003: 80-82). Habitus, bir konuma göre simgesel hayat tarzlarını gösterir. Belli bir yaşama tarzını gösteren her pratik toplumsal bir konuma işaret eder. Ev dekorasyonu, konuşma tarzı, kıyafet seçimi, sofrada adabı gibi dışavurum sembelleri ayırt edici konumları ifade eder (Bourdieu 2014: 198-199).

Araştırmanın yönteminde, toplumsal-tarihsel ilişkileri kapsayan yorumlayıcı, eleştirel temele dayanan (Neuman 2014) nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırmalarda, katılımcıların kendi öznel deneyimlerinden hareketle hayatı nasıl anlamlandırdıklarına odaklanırken araştırmacının da yorumlama sürecinde kendi bireysel, tarihsel ve sosyo kültürel deneyimlerinden etkilendiği varsayılır (Creswell 2013). Veriler Sivas İl Merkezi'nde bulunan on beş serbest eczacıyla yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın temel sınırlılığı yalnızca merkez ilçeyi kapsamış olmasıdır. Hem nicel hem nitel verilerle desteklenen ve farklı çalışmaların yapılması, söz konusu alanı güçlendirecektir.

Elde edilen veriler, temellendirilmiş kuram metodolojisine (Creswell 2013) göre analiz edilmiştir. Buna göre veriler açık kodlama, eksenel kodlama ve seçici kodlama olmak üzere üç aşamada değerlendirilir. Açık kodlamada elde edilen veriler doğrudan ortaya konarak yeni alt kategoriler oluşturulur. İkinci aşama olan eksenel kodlamada, açık kodlamadan elde edilen kodlamalara yeni kodlamalar eklenerek yeniden biçim verilir ve son aşama olan seçici kodlamada ise tüm parçalar bir araya getirilerek bir bütüne ulaşılır ve bir hikaye yazılabilir (Kasapoğlu 2016).

Bulgular ve Tartışma

Bu kısımda, Covid-19'un eczacıların gündelik yaşam pratiklerine nasıl yansıdığına ilişkin yürütülen alan araştırmasında elde edilen veriler açık, eksenel ve seçici kodlama yapılarak incelenmektedir.

Açık Kodlama

Gündelik Yaşam

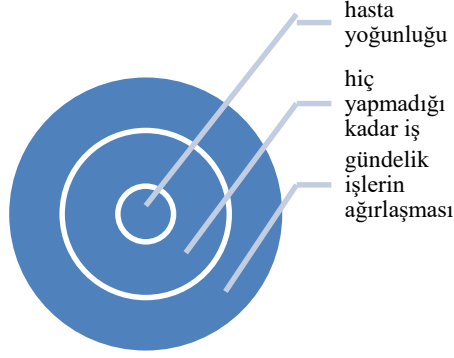
Eczacılar pandemi sürecinde halk sağlığı açısından, bağışıklığın güçlendirilmesi, sağlığın korunması, tıbbi danışmanlık yapılması, hastalıklarda kişisel bakım eğitimi verilmesi, taramalar yapılması, hastalıkların yönetiminde ve acil durumlara hazırlıkta merkezi konumda bulunma gibi roller üstlenmişlerdir (Aruru vd. 2020'den akt. Hedima vd. 2021: 1965). Çin, Kolombiya, Pakistan gibi ülkelerdeki eczacılar hijyenin ve sosyal izolasyonun sağlanması ve gerektiğinde mesafenin korunması, maske kullanımı gibi çeşitli yönlerden halk sağlığının korunmasına çabalamışlardır (Bukhari vd. 2020). ABD, İngiltere, Avustralya, Kanada, Suudi Arabistan, Katar, Güney Afrika ve Nijerya, gibi dünyanın farklı coğrafyalarından ülkeler, aralarında eczacıların da bulunduğu çeşitli sağlık çalışanlarından oluşan ekipler kurarak pandemi sürecinde hastalara çok yönlü ulaşmayı hedeflemişler (Goff vd. 2020). Benzer biçimde Türkiye'de eczaneler birinci basamak sağlık kuruluşları olarak tanımlanmıştır (SHGM 2019). Türkiye'de eczanelerde kronik hastalığı olan hastalara doğrudan reçeteleri temin etmek, maske dağıtımı, çalışma saatlerine yeni düzenlemeler getirilerek kısıtlama günlerinde de açık kalmak şeklinde çeşitli uygulamalar yürütmüştür (Çalıkları vd. 2021: 198-199).

Bu araştırma kapsamında görüşülen kişiler de pandemi sürecindeki çok yoğun ve zor koşullarda çalıştıklarına dikkat çekmişlerdir. Eczanelerin ilaç tedavisini yönetme görevi yanında, bu süreçte ücretsiz danışmanlık rolünü de üstlenmeye devam ettikleri görülmüştür. Bu durum, gündelik yaşamın yoğun, yorucu, uzun geçmesine yol açmasının yanında, mesleki yönden de danışmanlık, eğitmenlik, tavsiyede bulunma, halk sağlığını koruyucu tedbirler hakkında bilgi verme şeklinde topluma sağlık hizmeti sunma imkânı sağlamıştır.

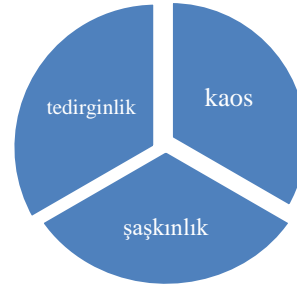
“Bu süreçte hiç yapmadığımız kadar iş yaptık. Ben o kadar mesleki hayatımda böyle bi karmaşa, şaşkınlık hali görmedim... Acaba virüs mü oldum n'apayım diye soranlar, maskesini nasıl takacağını sorandan tutun da... temizliği, hijyeni sıfırdan öğreniyoruz sanki” (K1).

Katılımcılar, günlük işlerinin daha da çeşitlendiğine ve içinde buldukları ortamın da belirsizleştiğine dikkat çekmiştir. “*Hasta yoğunluğu çok oldu. Zaten normal zamanda da vaktimiz ilaç yazmakla geçiyo ama bi tedirginlik olunca eczanelere yığılma arttı*” (K3).

“*Gündelik işlerimiz daha da ağırlaştı, vatandaş bi şey sormaya diye hep bize geldi ki... Bu süreçte maske de dağıttık, biliyorsunuz, daha kalabalık oldu yani. Bizim için de herkes için de risk...*” (K6). Eczane içine giren hastalar, neticede mesafe olarak yakınlaşmakta bu durum mekân içinde tüm bulunanlar açısından bir risk oluşturmaktadır.

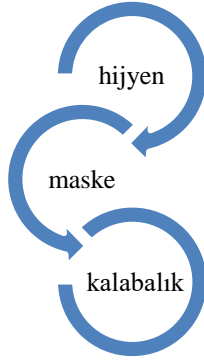

Şekil 1: İşlerin Artışı

Şekil 2: Karmaşa Ortamı

Şekil 1'de "işlerin ağırlaşması", "hiç olmadığı kadar işle karşılaşılması" ve "hastaların yoğunlaşması" ifadelerine dikkat çekilmektedir. Şekil 2'de ise ortamın "kaotik haline", "şaşkınlık ve tedirginlik" durumlarına işaret edilmektedir.

Şekil 3'te açık kodlamadan elde edilen "temizliği, hijyeni sıfırdan öğrenme", "maske dağıtımı" ve "hastaların kalabalık oluşturması" üzerine vurgular görülmektedir.

Şekil 3: Maske, Mesafe, Hijyen

Bazı danışma konuları ise, koronavirüsle ilgili kullanılan ilaçların yan etki yaratıp yaratmayacağına ilişkin olmuştur.

"Daha çok danışmaya gelenler oldu. Acaba virüs mü kaptım n'aptım, ağrılarım var ne kullansam gibilerinden..." (K11).

"Bize sonradan bi yan etki yapar mı, televizyonda gördüm içlerinde zararı olanları varmış, siz hangisini önerirsiniz diye soranlar oldu. Muadillerini soranlar oldu" (K13).

"Gençlerden kısırlık yapar mı diye soranlar çok oluyor" (K2).

Şekil 4: Bilgi Alma

Şekil 4’te katılımcıların ifadelerine göre, hastaların eczanelerden bilgi almak istedikleri çeşitli konuları belirtmektedir. Ayrıca pandemiden korunmak için bağışıklık sistemini güçlendirmeye yönelik çeşitli beslenme tariflerine ilişkin haberler medyada gündem bulmuştur. Bunlardan biri de kelle paça çorbasına ilişkindir (URL-1). Yapılan görüşmelerde de eczacılara bağışıklığı nasıl arttırılacağı da danışılanlar arasında olmuştur.

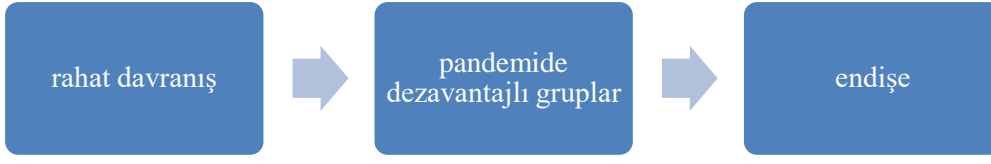
“Grip aşısı yaptıranlar, vitamin, takviye alanlar arttı” (K7).

Pandeminin ülkemizde de özellikle ilk görülmeye başlandığı dönemlerde insanlar bazen durumun ciddiyetinin çok farkında olamadıkları ve işlerini yaparken birbirleriyle olan mesafelerini koruyamadıkları dile getirilmiştir.

“İnsanların o süreçte evde olması gerekirken en ufak bi şeyleri olunca hastaneye gittiler, bize geldiler. Ben nasıl böyle rahat olabiliyorlar onlar için yaşlılar için endişelendim” (K10).

Şekil 5: Hastaların Farkındalığı

Şekil 6: Eczacıların Farkındalığı

K10'nun ifadeleri aslında toplumun pandemi algısını ve bir sağlık çalışanı olarak bu perspektiften bakan eczacının pandemi algısını göstermektedir. Bu ifadelere göre eczacının durumun ciddiyetinin farkında olduğu ve toplum sağlığı için endişelendiği görülmektedir.

Bourdieu ve Wacquant (2003: 93)'a göre, *“eyleyciler alanda toplumsal olarak etkin ve hareketli olarak kurulurlar, çünkü orada etki yaratmak, etkili olmak için gerekli özelliklere sahiptirler”*. Eczane çalışanları içinde buldukları sağlık alanında küresel ölçekte bir riskle karşılaşmışlardır. Salgının dünya ölçeğinde olması yanında, bunun çözümlenmesi, iyileştirilmesi, işlerin yoluna konması bağlamında ise yine aynı küresel ölçekte sağlık alanında yer alan personele ihtiyaç duyulduğu bilincinde olma durumu, çalışanları bir bakıma ayakta tutan, devam etmelerini sağlayan bir yol, de Certau (2009)'nun deyiimiyle bir taktik olarak yorumlanabilir. İletişim teknolojilerinin gelişimi sayesinde dünyanın bir yerinde meydana gelen bir olayı neredeyse eşzamanlı olarak farklı bir yerden takip edebilmekteyiz. Örneğin uzun saatler boyu maske taktıklarından dolayı yüzlerinde maske izleri oluşan solunum cihazına bağlı yatan hastaların hayata tutunması için ve daha pek çok zorlu durumlarla uğraşan tüm sağlık çalışanlarının çabaları toplumsal hafızalarımıza kazınmıştır.

Karşılaşılan Sorunlar

Eczacıların pandemi sürecinde ağırlıklı olarak kılavuzluk işlevi gördükleri anlaşılmaktadır. Bununla bu yoğun sürecin yönetilmesi kendi içinde bazı sıkıntıları yaratmış olabileceği düşüncesiyle, eczacılara bu süreçte ne gibi sorunlarla karşılaştıkları sorulmuştur.

“İlk başlarda kandan mı bulaşır, nasıl bulaşır onu bile kestiremedik. Neyse sonra nasıl bulaştığı, koruyucu tedbirler yayımlandı da biz de hep ordan bakıp hastalara cevap verdik” (K2). Yapılan bir araştırma, eczacıların pandemi hakkındaki bilgilerine ve tutumlarına yöneliktir. Bu çalışmaya göre eczacıların pandemi hakkında bilgi almaları gerektiğinde Sağlık Bakanlığı açıklamaları, bilimsel çalışmalar ve medya gibi kaynaklardan yararlanmıştı (Yılmaz ve Şencan 2020).

“Hasta yoğunluğu olunca bizim yorgunluğumuz da artıyor. Bu bize yorgunluk olarak yansıdı” (K3).

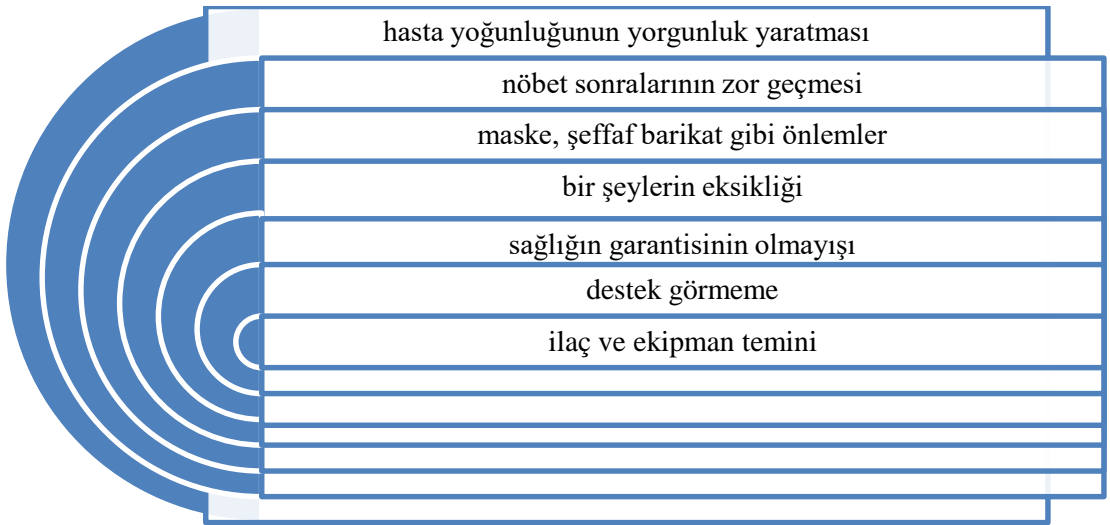
“Çalışmamız ağırlaştı. Bazen nöbet tutup üstüne yine sonraki gün aynı tempoda devam etmek zorladı.” (K4). Eczane çalışanları, sağlıkla ilgili bir sorunla karşılaştığında en kolay ulaşılabilir danışma merkezi konumunda kurumlar olagelmıştır. Ayrıca içinde bulunduğumuz pandemi kriz sürecinde de hastaların güvenilir bilgi ve tavsiyeye ulaşmada ilk başvurdukları yer eczaneler olmaktadır. Hastalara sağlık bakımlarında gerekli tıbbi bilgiyi verme yalnızca danışanların bilgiye ulaşımı açısından fayda sağlamakla kalmamıştır; aynı zamanda pandeminin yayılımını engelleyici bir işlevi de beraberinde getirmiştir (Merks 2021: 1808).

Karşılaştıkları sorunlarla ilgili olarak yeterince destek göremediklerine, tedbirlerin daha çok bireysel nitelikli kaldığına işaret eden eczacılar olmuştur.

“Kendimizi korumak zorlaştı. Maske hep kullandık, yakın mesafede durmamak için böyle şeffaf barikatlar çektik. Ama bunlar hep kendi bireysel tedbirlerimiz oldu. Ne kadar tedbir alsak da eksik bir şeyler kalıyor...” (K15). Bu süreçte hayatını kaybeden eczane çalışanları bulunmaktadır. Meslektaşlarını anmak, içinde bulunulan koşulların önemine dikkat çekmek adına meslek odaları tarafından hazırlanan ve hayatını kaybeden eczacıların listesinin yer aldığı afişlerin olduğu gözlemlenmiştir. Nitekim Kasım 2021 itibariyle Türkiye’de Covid-19 nedeniyle toplam 63 eczacı ve 23 eczane teknisyeni hayatını kaybetmiştir (URL-2).

“Sağlığımızın garantisi yok. Biz de bu süreçte çok zorlandık, buna rağmen pek bir destek görmedik... Tüm ekipmanlarımızı, ilaçlarımızı dışardan temin ediyoruz. Bunların hepsi ulaşım, maliyet demek. Herkes gibi biz de etkilendik” (K6).

“Hastaneden çıkmış elinde korona reçetesiyle bize geliyor... Görüyorsunuz hasta koronali. Ama ne yapacaksınız? Biz de yüksek risk grubu altındayız ama neticede işimiz bu bi yerde de...” (K11).

Şekil 7: Karşılaşılan Bazı Sorunlar

Alan araştırmasına katılan çalışanların ifadelerine göre alanda iş yoğunluğu olduğunda ve nöbet sonralarında günün zor geçmesi, pandemiden korunmak maksadıyla maske ve diğer koruyucu aletlerin kullanımına yer verdikleri belirtilmiştir. Eczacıların ilaç ve ekipman temini konusunda karşılaşılan sorunlar, yapılan başka bir nicel alan araştırmasıyla benzer sonuçları göstermektedir (Çalığışu vd. 2021).

Lefebvre'ye göre, gündelik yaşamda iş hayatı çatışmaları, çelişkileri, ideolojik temelleri içinde barındırır. Emekçinin çalışmayla ilgili toplumsal bilinci kendi pratik deneyiminden ve çeşitli ideolojik örüntülerden elde eder. Bu nedenle Lefebvre (2010: 93)'ye göre araştırmalarda emekçinin yaşamındaki çatışmaların, çelişkilerin de incelenmesi gerekir. Görüşmelerde esas olarak pandeminin bulaşıcı yönünden etkilenerak sağlığını kaybetmekten korkan açıklamalara yer verilmiştir. Bununla birlikte hastalara karşı daha fazla sorumluluk taşıdıklarına dikkat çeken açıklamalar da yapılmıştır.

“Sağlık konusu pandemiden önce de çok riskli bir konuydu bence. Sonuçta insanların sağlıklarını etkileyecek şeyler söyleyebiliriz, yazdığımız reçetelerde bir sorun olursa sorumlu olabiliyoruz. Pandemiyle birlikte bu sorumluluğumuz daha da arttı, iki katına çıktı” (K10).

“Bazen doktora gitmeden bize danışmaya geliyorlar, sorumluluk alıyoruz hep aslında” (K5).

Gündelik yaşam sosyolojisinde bireylerin de bir özne rolü üstlenerek eylemleri üzerinde farkında olduğuna işaret edilir. Dolayısıyla burada da eczane çalışanları ölümcül, bulaşıcı bir salgınla karşı karşıya kaldıklarının bilincindedir. Üstelik bu durum kendilerini ve sevdiklerini etkileyebilme çelişkisini de beraberinde getirmektedir. Buna karşın devam ediyor olma durumu; çalışma gerekliliği, mesleğin icra edilmesi gibi farklı gerekçelerden kaynaklanıyor olsa da kişinin farkındalığını göstermektedir.

Görüşmeler esnasında pandemi sürecinde esas dikkat çekilen nokta, sağlık yönünden alınan risk üzerine olmuştur. Kaldı ki katılımcılar arasında pandemiye yakalanan eczacılar da bulunmaktadır. Buna göre, katılımcılar genellikle yoğun semptomlar gösterdiklerini ve kendileri için zorlayıcı olduğunu ifade ederken, pandeminin etkisinin hafif düzeyde hissettiğini belirten kişiler de olmuştur. Ayrıca bir katılımcı iki defa yakalandığını ancak ciddi bir ağrı, acıyla karşılaşmadığını belirtmiştir. Ancak en çok ailelerine bulaştırma riskinden korktukları dile getirilmiştir.

Pandemi süreci katılımcılar açısından, “zor bir süreç”, “yüksek bulaşıcı etkisi olan bir hastalık”, “salgın hastalık”, “pandemi”, “ölümcül riski olan bir hastalık” gibi ifadelerle betimlenmiştir. Bu sürecin ise ne kadar devam edeceğinin belli olmama durumu nedeniyle bir

bakıma “*rastgele yaşadıkları*” ifade edilmiştir. Eczacıların Covid-19 sürecinde karşılaştıkları sorunlar üzerine yapılan çalışmanın sonuçlarına göre, “tüm katılımcıların %49,1’inde anksiyete, %45,2’sinde depresyon ve %52,4’ünde uykusuzluk problemleri” ile karşılaştıkları saptanmıştır (Salcan ve Sarıkaya 2020: 62).

Covid-19 algısının genel itibariyle ölümcül sonuçlara yol açması, sağlık üzerinde ciddi izler bırakması ve sonunun görülmemesi bağlamında olumsuz olduğu söylenebilir. Bununla birlikte konuya “*ciddiye almama*”, “*bundan önce de kuş gribi, domuz gribi gibi benzer bulaşıcı salgınların yaşandığını ama neticede geçtiği*” şeklinde yaklaşanlar da olmuştur. Bir bakıma kriz anlarını yürütmede, olayın ciddiyetini önemsememe, hafifletirme krizle mücadelede bir savunma mekanizması olması bakımından bir taktik (de Certau 2009) olarak okunabilir.

Pandemi döneminde çeşitli kısıtlama tedbirleri alınmıştır. Aralarında sağlık çalışanlarının da bulunduğu bazı meslek grupları bu kısıtlamadan muaf tutulmuştur. Bundan dolayı eczacılar sosyal hayatlarında genelde bir sıkıntı yaşamadığını dile getirmiştir. Bunda araştırmanın yürütüldüğü ilin sosyal ilişkilerin korunmasına önem verilen ve ikincil ilişkilerin daha yoğun yaşandığı bir metropol kent olmamasından kaynaklanabilir.

“Markete gittik, dışarı çıktık bu yönden bir sıkıntımız olmadı.” (K2)

“Bizler kısıtlama döneminde de zaten hiç kapanmadığımız için sanki normal hayatımızı sürdürür gibiydik. Gerçi eğlenme, buluşma olmadı tabii ama biz sağlık çalışanı olduğumuz için izne sahiptik. En azından uzaktan da olsa yakınlarımızı gördük.” (K5)

“Burda sosyal çevremiz, arkadaşlarımız yine bizim gibi sağlıkçılar. Onların da izinleri var, bizim de... Ha dışarı çıkıp oturmadık tabii... Ama diğer insanlar gibi eve kapanmadığımız için sıfır sosyal iletişim de olmadı.” (K11)

Şekil 8: Pandemi Algısı

Lefebvre’ye göre, gündelik hayatta, çalışanların yaşamı bütünsel değerlendirildiğinde, aslında çalışanların çalışma karşısındaki tutumlarının, bütün toplumsal pratiğe, yaşam deneyimlerine, boş vakitlerine, aile yaşamına, kültürel ve politik özlemlerine bağlı olduğu

(2010: 93-94) görülür. Belli bir grubun yaşam tarzını ortaya koyan habitus, o grubu, diğerlerinden ayırır (Bourdieu 2014). Eczacıların kısıtlama dönemlerinde mesleki olarak izinli sayılmaları, bir bakıma da sosyal hayatlarında küçük, gurur okşayıcı ayrımları hissettirmiştir. Yabancılaşma ölçeği kullanılarak eczacıların yabancılaşma düzeyinin ölçüldüğü nicel bir çalışmada eczacıların kendini yalnız hissetmemeleri, sosyal ilişkilerini korumaları, bu çalışmadaki sonuçlarla ortaktır (Yel ve Kasapoğlu 2021).

Açık kodlamadan elde edilen veriler gözden geçirildiğinde, gündelik yaşamda ilişkilerin temelinde pandemiye göre şekil almak yatmaktadır. Eczacıların mesleki görevi, pandemi sürecinden önce de sağlıkla ilişkilidir; bununla birlikte pandemiyle birlikte bireysel yaşantıların şekillenmesi de sağlık önceliğine göre dönüşmüştür. Bu nedenle eczacıların gerek iş yaşamlarında gerekse bireysel özel yaşamlarının temelinde bir bakıma sağlıkla ilgili konuların yerleştiği görülmektedir. Dolayısıyla modern gündelik yaşamı oluşturan çalışma hayatı, boş zaman, aile hayatı (Lefebvre 2010) gibi ayrımlar iç içe geçmiş ve sağlık kaygısı temelinde toplanmıştır.

Eksenel Kodlama

Alan araştırmasından elde edilen verilerden bazıları açık kodlamada sunulduğu gibi tartışılmıştır. Açık kodlamalardan hareketle eksenel kodlamaya ulaşılmıştır.

Tablo 1. Eksenel Kodlama

Pandeminin Gündelik Hayata Etkisi	Pandeminin Mesleki Etkisi	Pandeminin Bireysel Etkisi
<ul style="list-style-type: none">• yoğunluk• süreklilik• çalışma	<ul style="list-style-type: none">• danışmanlık ve eğitmenlik• sorumluluk alma• halk sağlığını koruma• mesleki bilinç ve duyarlılık	<ul style="list-style-type: none">• pandemiye yakalanma• etrafa bulaştırma korkusu• sosyalleşme

Tablo 1'de açık kodlamalardan elde edilen veriler yeniden değerlendirilmiştir. Pandeminin eczane çalışanlarının gündelik yaşamlarına etkisi açık kodlamada işle, çalışma süresiyle, hastayla ilgili bir yoğunluk durumu olduğu vurgulandığından, eksenel kodlamada “yoğunluk” kavramına yer verilmiştir. Ayrıca açık kodlamada, ülke genelinde ilan edilen kısıtlama anlarında bile, mesleki gereklilikten dolayı çalışmaya devam etme hali olduğuna dikkat çekildiğinden, eksenel kodlamada “çalışma” ve “süreklilik” kavramları kullanılmıştır.

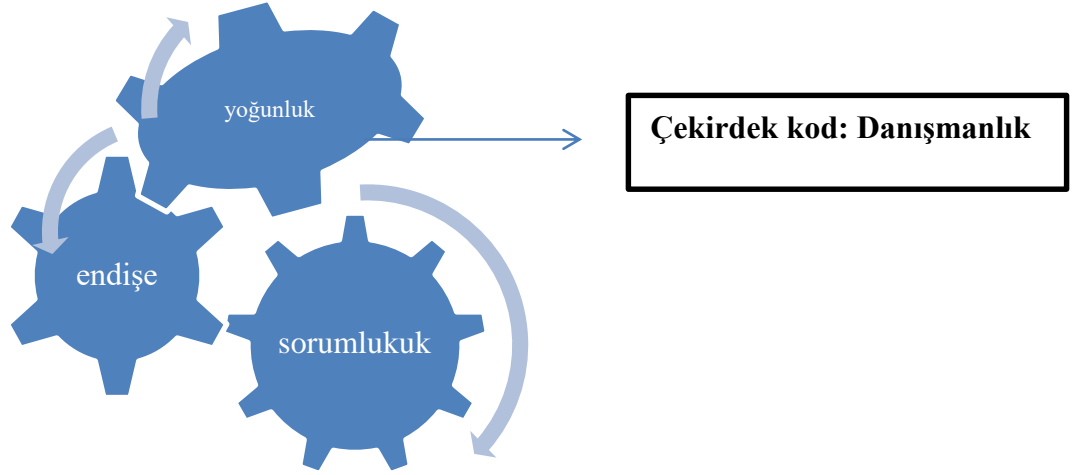
Alan araştırmasında mesleki bağlamda özellikle pandeminin belirtileri, ilaç kullanımı, ilaçların yan etkileri, bağışıklığı güçlendirme gibi konularda eczacıların tavsiyelerine ihtiyaç duyulduğu görüldüğünden, eksenel kodlamada eczacıların “danışmanlık ve eğitmenlik” rollerine dikkat çekilmek istenmiştir. Bunun yanında izolasyon, sosyal mesafe gibi koruyucu önlemlere olan hassasiyetleri “halk sağlığını koruma” ile ilgili tedbir olarak yorumlanmıştır. Ayrıca riskli bir durumla karşı karşıya kaldıklarının farkında olmalarına rağmen kendi kişisel tedbirlerini alarak mesleklerini icra etmeleri “sorumluluk alma”, “mesleki bilinç ve duyarlılık” olarak kodlanmıştır.

Açık kodlamada çalışanların kendileriyle ilgili endişeleri, eksenel kodlamada “pandeminin bireysel etkisi” olarak yorumlanmıştır ve kişinin temel olarak “pandemiye yakalanma ve etrafına yayma korkusu taşıdığı” noktası öne çıkarılmıştır. Ayrıca çalışanların pandemi sürecinde de aslında çalıştıklarından sosyal çevreleriyle eğlenme amaçlı olmasa da, yüz yüze görüşmelerinin devam ettiği dile getirilmiştir.

Seçici Kodlama

Eksenel kodlamada elde edilen veriler ışığında, pandeminin eczane çalışanlarının gündelik hayatlarında bu zamana dek belki hiç karşılaşmadıkları “yoğunluk”la ve bir o kadar “endişe”yle karşılaştıklarını, buna karşın “sorumluluk” üstlenerek “danışmanlık” yaptıkları söylenebilir. Şekil 9’da bu durumun ifadesi yer almaktadır.

Pandemi sürecinde tüm dünyada eczane çalışanlarının halk sağlığını korumada ücretsiz danışmanlık yapmaları, tavsiye vermeleri, ilaç kullanımı hakkında bilgilendirici olmaları ve kişisel bakımda eğitici rol almaları, pandemi sürecinin yönetilmesinde yeni görevler üstlenmeleri söz konusu olmuştur. Yapılan alan araştırması kapsamında da eczane çalışanlarının büyük bir özveriyle halk sağlığını korumada ücretsiz bir danışman rolü üstlendiği görülmüştür.

Şekil 9: Seçici Kodlama

Seçici kodlama için düşünülen metafor, futbol oyunudur. Futbolda takım, genellikle iki forvet, dört defans, dört orta saha ve bir kaleciden oluşur. Forvetler, rakip takıma gol atmak için pozisyonlarını kollayan oyunculardır. Defans oyuncuları rakip takımı kendi sahalarından uzaklaştırmakla görevli savunma oyuncularıdır. Orta sahada ise hem savunma hem de saldırıdan sorumlu, yerleri değişebilen oyuncular bulunur. Kaleci, rakip takımdan kendi kalesine gelebilecek topları tutmaktan, kalesine gol yememekten sorumlu kişidir. Futbol spor türleri içinde tüm dünyada en yaygın, en çok takip edilen oyunların başında gelir. Futbolda önemli olan takım ruhudur. Sadece forvetlerin üstün niteliklere sahip olması ama defans oyuncularının veya kalecinin yeterli olmaması durumunda, yine takım şutları filelerinde görebilir. Öte yandan kazanmak için sadece savunmaya yönelmek de yetersiz kalacaktır. Dolayısıyla her oyuncunun birbiriyle olan pozisyonu, iletişimi, birbirini takip yeteneği ölçüsünde oyunu kazanmaya yaklaşılabilir.

Sağlık alanı da tıpkı futbol gibi önem taşır. Sağlık, tüm canlılar için olmazsa olmaz bir kavramdır. Sağlığın korunması ise, tüm sağlık sektörü çalışanları ile yürütülebilecek bir ekip işidir. Bugün günümüzde sağlık alanı dendiğinde pek çok yeni iş kolları dahil olmaktadır. Bununla birlikte şimdi burada hepsini saymak, pek mümkün olmadığından ve amaç simgesel olarak sadece bir metafor kullanmak olduğundan, oyun belki şöyle kurulabilir: Hekimler, hastalıkların tedavisinde, ameliyatlarda görevli personel olarak forvet oyuncusu; hemşireler, dışarıdan gelebilecek enfeksiyonlara karşı vücudu/sağlığı koruyan defans oyuncuları; MR, röntgen film çekme, tahlil yapma gibi çok çeşitli elemanı içinde barındıran teknik personel, orta saha oyuncuları ve eczacılar ise savunmada son ayağı oluşturan file bekçileri. Bir hekim olmadan hastalıkların tanısı, teşhisi ve tedavisi olmayacağı gibi, gerekli tahliller yapılmadan

veya hastaya serum vermek için damar yolu açmadan, ameliyat öncesi narkoz analizi yapmadan, tedavide gerekli ilaçları kullanmadan hastalıklar tedavi edilemez ve sağlık korunamaz. Covid-19 pandemi sürecinde maske kullanımı, temizliğe ve sosyal mesafeye özen gösterme gibi koruyucu tedbirleri uygulamak toplum sağlığı açısından önem kazanmıştır. Eczacılar da tıpkı arkada kalmasına rağmen tüm takımı koruyan kaleciler gibi, koruyucu halk sağlığı tedbirlerinin hayata geçirilmesinde ücretsiz danışmanlık yaparak sağlığımızı koruyan file bekçileri rolü üstlenmişlerdir. Tüm sağlık çalışanları ekip ruhuyla, bir futbol takımını oluşturmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Covid-19 pandemisi 2019 yılının sonunda ortaya çıkmış olsa da etkinliğini çeşitli mutasyonlarla hala hissettirmeye devam etmektedir. Pandemi ile mücadelede aşı çalışmaları uygulanmaya başlamış olsa da bu pandemiyi ortadan kaldıracı özellikte değil, koruyucu halk sağlığı niteliğindedir. Pandemiye yakalananların tedavileri ise bir yandan sağlık çalışanları tarafından yürütülmeye devam etmektedir.

Pandemi boyunca eczacılar önemli sorumluluk yüklenen sağlık çalışanlarından olmuştur. Bu çalışmada Covid-19 pandemisinin eczacıların gündelik hayatlarına nasıl yansıdığı incelenmiştir. Gündelik hayata ilişkin çalışmalarda öznelerin yatıp-kalkmaları, yemek yemeleri, işe, okula gitmeleri, ulaşım seçenekleri ve tercihleri, işten arta kalan vakitlerini değerlendirme şekilleri; dolayısıyla mikro olana aitmiş gibi görünen incelenir. Bununla birlikte alanda çalışmalar yürüten Lefebvre, de Certau, Giddens, Bourdieu ve Collins gibi düşünürlerin çeşitli çalışmaları sayesinde faile ilişkin olanın yapıyla da ilişkisinin kurulabileceği gösterilmiştir (Esgin ve Çeğin 2018: 12). Lefebvre, araştırmalarda “*zihin ve beden, ideal ve gerçek, mutlak ve göreli, metafizik ve somut gibi ikilikleri*” aşmayı önemsemektedir (Gardiner 2000: 11). Benzer biçimde Bourdieu ve Wacquant öznenin eylemleri, kararları, tercihleri, beğenileri üzerinde yapıyla olan etkileşimine dikkat çeker (2003: 128):

“Toplumsal eyleyenler, kendilerini belirleyen durumu, toplumsal ve tarihsel inşa edilmiş algı ve beğeni kategorileri aracılığıyla etkin olarak belirler. Toplumsal eyleyicilerin, ancak kendilerini belirledikleri ölçüde belirlendikleri bile söylenebilir, ama bu (öz)belirlenimin ilkesini oluşturan algı ve beğeni kategorilerinin kendileri de büyük ölçüde inşa edildikleri iktisadi ve toplumsal koşullar tarafından belirlenir”.

Ayrıca toplumsal araştırmalarda kuramdan bağımsız çalışmaların sadece mekanik bir rapor sunumu yaratacağına işaret edilir.

Kuramdan yoksun bir alan araştırmasının yarım kalacağı kadar, alan araştırmasıyla desteklenmeyen teori de yarım kalabilir. Teori ve pratiğin birliğini sağlama amacıyla alan

araştırmasının tasarımında, gündelik yaşam teorisiyle de örtüşen temellendirilmiş kuramdan yararlanılmıştır. Alan araştırılması, Sivas il merkezinde nitel araştırma yöntemi kapsamında görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiş olup elde edilen veriler, temellendirilmiş kuram analizine göre açık, eksene ve seçici kodlamalara göre gerçekleştirilmiştir.

Açık kodlamada, alandan doğrudan elde edilen veriler paylaşılmıştır. Eksene kodlamada açık kodlamadan ulaşılan kodlamalar yeniden incelenerek Covid-19'un eczacıların gündelik yaşamlarına, mesleki yaşamlarına ve bireysel yaşamlarına olmak üzere etkileri tartışılmıştır. Modern toplumsal hayatta, günün önemli bir dilimi çalışırken geçmektedir. Eczacıların ise, pandeminin etkisiyle gerek çalışma hayatlarında gerekse bireysel, özel yaşamlarında sağlık sorunu odaklı yaşadıkları görülmüştür. Araştırmaya dahil olan katılımcıların yoğun bir iş baskısı altında kaldıkları, bununla mücadelede kendi kişisel tedbirlerini almaya çalıştıkları ancak daha genel düzeyde tedbirler bekledikleri anlaşılmıştır. Eczane çalışanları iş yoğunluğu, hasta yoğunluğu, çeşitli ilaç ve ekipmanlara erişim gerekliliği gibi sorunlarla karşılaşmıştır. Pandeminin ortaya çıktığı andan itibaren kesintisiz hizmet sunmak ise, üzerlerinde ayrı bir stres kaynağı oluşturmuştur. Pandemiden önce de sağlıkla ilgilenildiğinden zaten dikkat gerektiren bir meslek olan eczacılık, pandemiyle birlikte ekstra iş yükü taşımak zorunda kalmıştır. Tüm bunlara bir de korona olma korkusu ve gerek eczaneye gelenlere gerekse yakın çevreye bulaştırma korkusu eklenince hissedilen stres ve yorgunluk daha da katlanmıştır.

Eczacıların pandeminin tüm olumsuz etkilerine karşın, halk sağlığını koruma adına önemli bir işleve sahip oldukları anlaşılmıştır. Araştırma analizinin son aşaması olan seçici kodlamada, eczane çalışanlarının üstlendikleri sorumluluk anlayışıyla topluma danışmanlık hizmeti verdikleri, toplumun ağır pandemi koşullarında da temel ücretsiz sağlık kılavuzu oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Temellendirilmiş kuram çalışmalarında, analizin son safhasında verilerin içeriğine, elde edilen bulgulara uygun bir metafor bulunarak hikâye yazılır. Bu çalışmanın metaforunda, sağlık alanı futbol oyunuyla ilişkilendirilerek bir hikâye örgüsü tasarlanmıştır. Buna göre tıpkı futbol takımındaki gibi, sağlık alanında da oyuncular mevcut olup eczacılar, koruyucu halk sağlığı tedbirlerinin uygulanmasında ücretsiz danışmanlar olarak kalecileri temsil etmektedir. Bununla birlikte tüm takım oyunlarında geçerli kural, sağlık oyuncularını için de geçerlidir: Hiçbir oyuncu tek başına önemli değildir; takımı başarıya taşıyan ekip çalışmasıdır.

Pandemi süreci etkisini hala devam ettirdiğinden, riskli koşullar da varlığını sürdürmektedir. Bu bakımdan sağlıkta en ön safhada çalışan eczane çalışanlarına yönelik yeterli desteğin sağlanması ve koruyucu önlemlerin alınması önem taşımaktadır. Pandemi koşullarının eczacılar üzerinde ve diğer sağlık çalışanları üzerindeki etkisinin yeni çalışmalarla incelenmesi, konunun daha da ayrıntılı araştırılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akıcı, A., Alp, F. İ., Dülger, G. A. vd. (2009). Serbest Eczanelerde İlaç Sunumu Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar: Akılcı İlaç Kullanımı Yönünden Değerlendirme, *Hacettepe University Journal of the Faculty of Pharmacy*, 29(1), 75-82.
- Aslan, R. (2020). Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler ve Covid-19, *Ayrıntı Dergisi*, 8(85).
- Beck, U. (1992). *Risk Society Towards a New Modernity*, London: SAGE Publications.
- Bingöl, B. B., Ataman, A. D., Pekesen, M. vd. (2021). Medicine in Philately: History of Quarantine Pullarda Tıp: Karantina Tarihi.
- Birinci, M., Bulut, T. (2020). Covid-19'un Sosyo-Ekonomik Yönden Dezavantajlı Gruplar Üzerindeki Etkileri: Sosyal Hizmet Bakış Açısından Bir Değerlendirme, *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(1), 62-68.
- Bourdieu, P. (2014). Simgesel Sermaye ve Toplumsal Sınıflar, Pierre Bourdieu Özel Sayısı, *Doğu-Batı*.
- Bourdieu, P., Wacquant, L. J. D. (2003). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, Ankara: İletişim Yayınları.
- Bukhari, N., Rasheed, H. ve Nayyer, B. (2020). Pharmacists at the Frontline Beating the Covid-19 Pandemic, *Journal of Pharmaceutical Policy and Practice*, 13(1), 1-4.
- Creswell J. W. (2013). *Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları Araştırma Deseni*, S. B. Demir (Çev. Ed.), Ankara: Eğiten Kitap.
- Çalgan, Z., Aslan, D. ve Yeğenoğlu, S. (2008). Serbest Eczacıların Çalışma Koşulları ve Mesleki Tutumlarına İlişkin Değerlendirmeler: Ankara Kent Merkezi Örneği, *Ankara Ecz. Fak. Derg.*, 37(4), 257 – 268.
- Çalgan, Z., Yeğenoğlu, S., ve Aslan, D. (2009). Eczacılar Mesleki Bir Sağlık Sorunu: Tükenmişlik, *Hacettepe University Journal of the Faculty of Pharmacy*, (1), 61-74.
- Çalığı, M., Güneş, G. ve Özçelikay, G. (2021). Covid-19 Pandemisinin Toplum Eczacılığı Hizmetlerine Etkileri, *Journal of Faculty of Pharmacy of Ankara University*, 45(2), 4-4.
- De Certau, M. (2009). *Gündelik Hayatın Keşfi I*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Esgin, A., Çeğin, G. (2018). Takdim: Gündelik Hayat Sosyolojisi-Amaç, Kapsam ve Sorunlar, A. Esgin ve Güney Çeğin (Ed.), *Gündelik Hayat Sosyolojisi* içinde, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Fidan, Ü., Türker, M. ve Durak Albayrak, Ö. (2019). *Eczanelerde Ekonomik ve Finansal Durum Araştırması*, Ankara: TEB Yayınları.

- Gardiner, M. (2000). *Critiques of Everyday Life*, London: Routledge.
- Gidman, W. (2011). Increasing Community Pharmacy Workloads in England: Causes and Consequences. *International Journal of Clinical Pharmacy*, 33(3), 512-520.
- Goff, D. A., Ashiru-Oredope, D., Cairns, K. A. vd. (2020). Global Contributions of Pharmacists during the COVID-19 Pandemic, *Journal of the American College of Clinical Pharmacy*, 3(8), 1480-1492.
- Hedima, E. W., Adeyemi, M. S., ve Ikunaiye, N. Y. (2021). Community Pharmacists: on the Frontline of Health Service against COVID-19 in LMICs, *Research in Social and Administrative Pharmacy*, 17(1), 1964-1966.
- Karp, D. A., Yoels, W. C., Vann, B. H. vd. (2016). *Sociology in Everyday Life*, Waveland Press.
- Kasapoğlu, A. (2016). *Özne Hayatı Konusunda: Temellendirilmiş Kuram*, İstanbul: Ayrıntı.
- Keten, M., Edis, E. K. (2021). COVID-19 Pandemisinin Kadın Sağlığı Üzerindeki Etkisi, *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 30(4), 293-300.
- Kocabacak, S. (2011). Türkiye'de Serbest Eczanelerin Sorunlarına Yönelik Bir Araştırma, *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 14(2), 95-114.
- Kokane, J. V., Avhad, P. S. (2016). Role of Pharmacist in Health Care System, *The Journal of Community Health Management*, 3(1): 37-40.
- Koşar, A., Kasapoğlu A. (2021). Sociology of Everyday Life with Uncertainty and Differences during the Covid-19 Pandemic Process: The Case of Turkey Retirees Association, *Advances in Applied Sociology*, 11(12), 747-772.
- Lefebvre, H. (2010). *Gündelik Hayatın Eleştirisi 1*, I. Ergüden (Çev.), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Merks, P., Jakubowska, M., Drelich, E. vd. (2021). The Legal Extension of the Role of Pharmacists in Light of the Covid-19 Global Pandemic, *Research in Social and Administrative Pharmacy*, 17(1), 1807-1812.
- Neuman, W. (2014) *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Pearson, Essex, UK.
- Özdemir, N., Bahap, M. ve Celiker, A. (2020). Can Pharmacists be More Effective Regarding the Proper Use of Face Masks by the Public During the Covid-19 Pandemic?, *Turkish Journal of Pharmaceutical Sciences*, 17(4), 357-359.
- Parıldar, H. (2020). Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları, *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 30(Ek sayı), 19-26.
- Salcan, S., Sarıkaya, B. (2020). Covid-19 Pandemisinde Eczanede Çalışan Personelin Kaygı, Uykusuzluk ve Depresyon Prevalansı, *Turkish Journal of Public Health*, 18(COVID-19 Special), 58-65.
- SHGM, T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2019). Sağlık Hizmeti Sunucularının Basamaklandırılması. <https://shgm.saglik.gov.tr/Eklenti/30975/0/tara0006pdf.pdf> (Erişim: 25.01.2022).
- Strand, M. A., Bratberg, J., Eukel, H. vd. (2020). Peer Reviewed: Community Pharmacists' Contributions to Disease Management During the Covid-19 Pandemic, *Preventing Chronic Disease*, 17.

- Şenol, D., Taştan, A. (2021). Covid-19 (Sars-Cov2) Sürecinin 65 Yaş ve Üzeri Kişiler Üzerindeki Etkilerini Anlamaya Yönelik Nitel Bir Çalışma, *Habitus Toplumbilim Dergisi*, 2(2), 1-32.
- Toklu, H. Z. (2013). Eczacının Akılcı İlaç Kullanımındaki Rolü. Akıcı A. (Ed). *Eczacılara Yönelik Akılcı İlaç Kullanımı* içinde, Ankara: T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı SGK Yayın No: 107.
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2021, 26 Nisan). 81 İl Valiliğine Tam Kapanma Tedbirleri Genelgesi Gönderildi. <https://www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligine-tam-kapanma-tedbirleri-genelgesi-gonderildi> (Erişim: 25.01.2022).
- URL-1. “Sivaslı vatandaş koronadan kelle paça ile korunuyorum demişti ama...”. <https://www.buyuksivas.com/kelle-paca/> (Erişim: 25.01.2022).
- URL-2. “Salgında 67 eczacı 23 eczane çalışanı hayatını kaybetti”. (2021, 18 Kasım). <https://www.diken.com.tr/salginda-67-eczaci-23-eczane-calisani-hayatini-kaybetti/> (Erişim: 25.01.2022).
- World Health Organization Europe. (2019). Coronavirus Disease (COVID-19) Pandemic. <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/novel-coronavirus-2019-ncov> (Erişim: 25.01.2022).
- World Health Organization. (2006, October). Basic Documents, Forty-fifth edition, Supplement. https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf (Erişim: 25.01.2022).
- World Health Organization. (2020, 11 March). WHO Director-General's Opening Remarks at The Media Briefing on Covid-19. <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> (Erişim: 25.01.2022).
- Yel, C., Kasapoğlu, A. (2021). Effects of The Covid-19 Pandemic: A Sociological Study on Pharmacies in Sivas, *Reports on Global Health Research*, 4, 137.
- Yılmaz, Z. K., Şencan, N., Aydınlar, A., vd. (2020). Community Pharmacists' Knowledge, Attitudes and Impressions About Covid-19 Pandemic and Factors Effecting This.